

Prof.dr. F.C.J. Ketelaar

(foto Robbert van Cleef)

'Mijn Leidse chauvinisme is ontstaan in de studententijd'

Charles Jurgens in gesprek met F.C.J. Ketelaar

Frederick Cornelis Johannes Ketelaar werd op 31 januari 1944 te Amsterdam geboren waar hij van 1956 tot 1962 het Barlaeus-gymnasium doorliep. Zijn belangstelling voor geschiedenis in het algemeen en archieven in het bijzonder werd al op jonge leeftijd gewekt. Als jongetje van een jaar of veertien bezocht hij reeds de archieven van Leiden en Maastricht. In het kader van door de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis (waarvan hij één van de oprichters was) gehouden onderzoeken naar de Brittenburg bij Katwijk¹ en het kasteel van de heren van Elsloo in Limburg maakte hij kennis met de verborgen schatten die zich achter de muren van de archiefbewaarplaatsen bevinden. Hoewel nog gymnasiast, wist hij toen al zeker dat hij archivaris wilde worden. Om dat te kunnen worden, stond hij voor de keuze geschiedenis dan wel rechten te gaan studeren. Hij koos op aanraden van zijn vader voor het laatste, om de eenvoudige reden dat de beroepskansen met die studie, ook toen al, iets groter waren. Maar niet in Amsterdam, want daar was zijn vader hoogleraar in de scheikunde en de jonge Ketelaar wilde voorkomen dat de indruk gewekt zou kunnen worden dat zijn bedje daardoor gespreid was. Hij vertrok daarom in 1962 naar Leiden, waar hij Nederlands recht ging studeren. Ondanks een zeer druk studentenleven, waarvan hij met volle teugen als actief lid van het Leidsche Studentencorps en de sociëteit Minerva genoot, studeerde hij reeds in 1967 af in de publiekrechtelijke studierichting met de bijvakken oud-vaderlands recht en monumentenrecht. Zijn belangstelling lag toen echter al geruime tijd bij het oud-vaderlands recht. Een poging om zijn historische belangstelling meer vorm te geven door naast zijn studie rechten ook een studie geschiedenis te volgen, moest hij na korte tijd staken. Dat nam niet weg dat hij zich steeds meer op het grensgebied van rechten en geschiedenis ging bewegen. Sedert 1965 was hij als assistent en na zijn studie als wetenschappelijk medewerker Oud-Vaderlands Recht verbonden aan de Rijksuniversiteit Leiden. Zijn leermeester De Smidt zou een belangrijk stempel drukken op de verdere carrière van Ketelaar.

Ketelaar doceerde sedert 1967 geschiedenis van de Nederlandse rechtsinstellingen en inleiding tot de rechtswetenschap aan de Rijksarchiefschool. Toch was het archiefwezen tijdens zijn studie enigszins op de achtergrond geraakt; een wetenschappelijke carrière lag immers in het verschiep. Het docentschap aan de archiefschool was niet meer dan een bijbaantje op de vrije zaterdag. Dit veranderde ten gevolge van de commotie rondom het vertrek van de toenmalige rijksarchivaris Van der Gouw, die in 1968 zijn ontslag indiende. De directe aanleiding hiervoor waren de uitspraken die Van der Gouw had gedaan naar aanleiding van de zijns inziens ontoelaatbare puinhoop (netjes gezegd: wetenschappelijke achterstand bij de rijksarchieven als gevolg van een gebrekkige organisatie) in het archiefwezen.² Nadat de Tweede Kamer over deze affaire een aantal vragen had gesteld, werd besloten dat er een grondig

onderzoek ingesteld moest worden naar deze kwestie. Intussen had Ketelaar samen met A.G. van der Steur op eigen houtje een onderzoek gedaan naar de juistheid van de door Van der Gouw gedane uitspraken. Zij publiceerden hun bevindingen in *Spiegel Historiae*³ en kwamen tot de conclusie dat er nogal wat mis was op het terrein van de archiefdienst en dat zij de noodkreet van Van der Gouw slechts konden onderschrijven. Zo was bijvoorbeeld het nieuwe gebouw van het Rijksarchief in Utrecht reeds geruime tijd klaar, maar liet de ingebruikname ervan op zich wachten omdat er nog geen kasten waren.

Inmiddels was De Smidt gevraagd als voorzitter van de Archiefraad, een college van advies voor de minister dat in de nieuwe archiefwet (die op 1 mei 1968 in werking was getreden) was ingesteld.⁴ De Smidt en andere beoogde leden als Hugenholtz en Slicher van Bath dwongen minister Klompé de toezegging af tot een grondig onderzoek naar de beschuldigingen die Van der Gouw had geuit. Voor dit onderzoek - een der eerste projecten van de Archiefraad⁵ - stelde De Smidt zijn medewerker Ketelaar voor. Hij werd benoemd tot secretaris van de Archiefraad - tijdelijk, want het was de bedoeling dat de detachering door de Rijksuniversiteit Leiden slechts een jaar zou duren. Het zou echter bijna een kwart eeuw duren voordat hij de Leidse *alma mater* opnieuw zou dienen: de tijdelijke benoeming werd het begin van een archiefloopbaan.

In de nieuwe archiefwet werd ook bepaald dat de archiefschool losgekoppeld zou worden van het algemeen rijksarchief. Dit betekende dat de rijksarchivaris en de directeur van de archiefschool niet langer één en dezelfde persoon konden zijn. Er werd een curatorium voor de rijksarchiefschool ingesteld, dat vervolgens op zoek ging naar een geschikte kandidaat voor het directeurschap van de school. Het curatorium, bestaande uit prof.dr. B.H. Slicher van Bath (oud rijksarchivaris in Overijssel en hoogleraar agrarische geschiedenis in Wageningen), prof.dr. H. Baudet (hoogleraar sociale en economische geschiedenis te Groningen) en drs. R.A.D. Renting (gemeentearchivaris van Rotterdam), droeg Ketelaar voor. Probleem was nu echter dat Ketelaar de archiefopleiding niet had gevolgd en dus ook niet in het bezit was van het voor deze functie vereiste archiefdiploma. Desondanks werd hij op 1 november 1969 benoemd tot waarnemend directeur van de rijksarchiefschool (de nieuwe rijksarchivaris, Ribberink, bleef formeel directeur omdat Ketelaar niet aan de formele eis van archivaris kon voldoen). In 1972 behaalde hij tenslotte zijn diploma hoger archiefambtenaar. Tijdens zijn bijna zevenjarige directeurschap van de Rijksarchiefschool heeft hij de opleiding grondig gereorganiseerd.

Tot 1974 was Ketelaar tevens secretaris van de Archiefraad. In 1976 werd hij algemeen medewerker van de rijksarchivaris en in 1980 plaatsvervangend algemeen rijksarchivaris. In 1984 werd hij benoemd tot rijksarchivaris in de provincie Groningen. Op 1 januari 1989 volgde hij Ribberink op als algemeen rijksarchivaris.

De archivaris verloor de wetenschap echter niet uit het oog. Na zijn studie rechten was Ketelaar als wetenschappelijk medewerker verbonden geweest aan de Rijksuniversiteit Leiden waar hij bezig was met de voorberei-

dingen voor een proefschrift over de registratie van eigendomsoverdracht in de Hollandse steden. De ommezwaai in 1969 in de richting van het archiefwezen had zijn oorspronkelijke plannen voor zijn dissertatie naar de achtergrond gedrongen, maar in 1974 besloot hij een nieuwe start te maken door een proefschrift te schrijven over de oude zakelijke rechten,⁶ waarop hij in 1978 *cum laude* promoveerde bij zijn Leidse leermeester De Smidt.

Het was dezelfde De Smidt die in 1991, samen met Blockmans en Obbema, Ketelaar benaderde met de vraag of hij belangstelling had voor een hoogleraarschap in Leiden. Het was niet de eerste keer dat de Leidse universiteit probeerde een leerstoel archiefwetenschap binnen haar muren te krijgen. Van der Gouw was indertijd gepromoveerd bij de Leidse hoogleraren De Smidt en Cohen, die achter het net visten toen Van der Gouw in Amsterdam tot hoogleraar in de archiefwetenschap werd benoemd (1972). Twintig jaar later, met ingang van 22 juni 1992, zou Leiden zijn leerstoel archiefwetenschap krijgen, bekleed door prof.dr. F.C.J. Ketelaar.⁷ Dit overigens onbezoldigde hoogleraarschap wordt in deeltijd (een halve dag per week) verricht.

PIVOT

Een van de grote uitdagingen waarvoor de nieuwe algemene rijksarchivaris zich bij zijn aantreden in 1989 geplaatst zag, was het op een verantwoorde manier beheersbaar houden van de enorme papierberg die vanuit de ministeries op de rijksarchiefdienst afkwam. Hieronder zal in het kort enige aandacht worden geschonken aan de achtergronden van de discussie die omtrent het Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn (PIVOT) is ontstaan.

De nieuwe archiefwet, die op 14 april 1994 door de Tweede Kamer is aangenomen, voorziet onder meer in een verkorting van de overbrengingstermijn van archieven van vijftig naar twintig jaar. Dit betekent dat archieven reeds na twintig jaar openbaar en toegankelijk zijn voor het publiek. Deze verkorting van de overbrengingstermijn stelt de archiefdienst voor grote problemen. De schriftelijke neerslag van dertig jaar overheidshandelen komt, ten gevolge van de nieuwe wet, versneld naar de archiefdepots. Hoewel de cijfers niet geheel eenduidig zijn, wordt de omvang van deze stroom over de periode 1943-1993 voor de centrale rijksorganen op ongeveer 1000 kilometer geschat.⁸ Bij gelijkblijvend selectie en vernietigingsbeleid zou hiervan ongeveer 400 kilometer bewaard moeten blijven.⁹ Om een antwoord te vinden op het beheersbaar houden van de papierberg, riep Ketelaar in mei 1991 het Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn (PIVOT) in het leven. Deze projectgroep ontwikkelde een nieuw selectie-instrument om te kunnen bepalen wat vernietigd kan worden en wat door de rijksarchiefdienst bewaard dient te worden. Bij selectie werden tot nu toe als criteria gebruikt: de inhoudelijke of informatieve waarde van documenten en de plaats die zij innemen in een geheel van een dossier, een archief of een verzameling van archieven. Daartegenover hanteert PIVOT als uitgangspunt 'dat de informatieve waarde van een document (zowel op papier als op andere informatiedra-

gers) nauwelijks objectief te bepalen is, want de informatiewaarde varieert per persoon, afhankelijk van de gehanteerde vraagstelling. De selectie moet uitgevoerd worden vanuit het gezichtspunt van het overheidsorgaan, of van de organen, die deze documenten in het kader van hun taak en het daaruit voortvloeiende handelen hebben ontvangen of geproduceerd. Niet de informatiewaarde van de documenten vormt het uitgangspunt, maar de waardebeoordeling van taken van overheidsorganisaties. Het doel van de selectie moet ons inziens zijn: het mogelijk maken van de reconstructie van dit overheidshandelen op hoofdlijnen. Wanneer het geselecteerde archiefmateriaal die hoofdlijnen weerspiegelt, is de selectie naar onze mening geslaagd. (...) PIVOT acht het dus niet langer wenselijk de archiefstukken zelf te selecteren. Geselecteerd moeten worden de handelingen van de overheid zelf, met andere woorden, niet het archiefstuk, maar de context en de grondslag van het archiefstuk wordt gewaardeerd'.¹⁰

De plannen om tot een nieuw selectie-instrument te komen, hebben in de historische wereld voor de nodige opschudding gezorgd. Het culturele belang als criterium om archiefmateriaal te bewaren, dreigt in de ogen van sommige historici geheel ondergeschikt gemaakt te worden aan het administratieve belang. Met name nadat de NRC van 9 november 1991 de tekst van de door prof.dr. P.W. Klein, als voorzitter van het *Nederlands Historisch Genootschap*, gehouden jaarrede had afgedrukt,¹¹ raakte het onderwerp in de belangstelling.¹² Archieven zouden niet meer veilig zijn in handen van archivariissen, die niet meer dan drie tot vijf procent van de papierlawine zouden willen bewaren. De opvattingen van archivariissen en historici met betrekking tot de aanpak van de problematiek van archiefselectie en -vernietiging leken steeds verder uit elkaar te groeien. Het is aan de nota die de Nijmeegse hoogleraar Klep¹³ op verzoek van de Rijkscommissie voor de Archieven heeft opgesteld te danken geweest dat er over dit onderwerp een fundamentele inhoudelijke discussie op gang is gekomen tussen historici en archivariissen. Klep heeft met zijn nota onder meer geprobeerd de tegenstelling tussen beide groepen te overbruggen door een begrippenkader te introduceren waardoor het culturele belang op een meer objectieve wijze beoordeeld kan worden.

U heeft de naam dat u de Leidse universiteit een bijzonder warm hart toedraagt. Is dat alleen te verklaren uit het feit dat u er gestudeerd heeft of spelen er ook meer inhoudelijke argumenten een rol?

Mijn Leidse chauvinisme is ontstaan in de studententijd. Sommige nevenfuncties duurden tot na mijn afstuderen: de Historische Commissie van de Rijksuniversiteit, het Reünistenfonds van het LSC en de Sociëteit Minerva. Als alumnus wil je ook graag wat 'terugdoen' en zeg je niet nee, als er een beroep op je gedaan wordt. Zo heb ik van 1975 tot 1984 deel uitgemaakt van het dagelijks bestuur van het Leids Universiteits-Fonds; sinds 1992 ben ik voorzitter van het Haagse 26 november comité. Inhoudelijk heb ik weinig vergelijkingsmateriaal met andere universiteiten; een beetje met Groningen uit de tijd dat ik daar rijksarchivaris was. Maar wat ik erg goed vind aan Leiden is bijvoorbeeld Middeleeuwse geschiedenis met Blockmans en ook Expansie is erg uniek. Voor de archiefwetenschap is ook belangrijk dat in het Leidse kunsthistorisch onderzoek (Lunsingh Scheurleer, Fock) en bij de rechtsgeschiedenis (De Smidt, Wyffels) archieven een grote rol spelen.

Wat is volgens u het nut van de geschiedwetenschap en wat is haar toepasbaarheid in de maatschappij?

Ik ben archivaris. Vanuit dat vak geredeneerd vind ik reflectie op het verleden essentieel. Je kunt alleen dan goed met beide benen in het heden staan. Je moet weten hoe het is gekomen. We moeten in onze daden van nu rekening houden met hetgeen in het verleden is gebeurd, maar niet om ervan te leren. De mens leert namelijk niet van het verleden. De moraal hiervan is dat historische ontwikkeling een ijkpunt is. Zo kun je pas revolutie maken als je weet waartegen je revolutie maakt. Door om te gaan met het verleden ontwikkelt de mens ook een grotere nuchterheid ten opzichte van het heden. Ik zeg altijd maar: de cultuur heeft de pest overleefd, zij zal ook wel aids overleven. Doordat je al zoveel van het verleden hebt gezien, leer je afstand te nemen van de waan van de dag. Door kennis van het verleden kun je het heden relativeren. Daarbij komt dat mijn juridische training ervoor heeft gezorgd dat ik er misschien nog wel meer dan anderen van doordrongen ben dat aan iedere zaak twee kanten zitten. Een historicus moet ook bereid zijn een eerdere mening te herzien. Dat is een voorwaarde om dit vak naar behoren uit te kunnen oefenen; eigenlijk geldt dat voor iedere wetenschap.

Welke plaats nemen de archivaliek en de archivaris binnen deze wetenschap in?

Vanuit de geschiedenis gezien is de archiefwetenschap een hulpwetenschap, maar het is meer. De archiefwetenschap maakt immers zelf ook weer gebruik van andere hulpwetenschappen en heeft een eigen plaats binnen de historische wetenschap. Het gaat aan de ene kant om de vraag van hoe gebruik ik een historische bron, aan de andere kant is er een nauwe band met de informatie-

wetenschap en informatieverzorging. De archivaris zit weliswaar gehecht aan de geschiedwetenschap, maar hij moet evenzeer oog hebben voor de archieven als instrument van bestuur.

Bent u het eens met de stelling, dat de archivaliek zich vele decennia lang alleen maar bezig heeft gehouden met het toepassen van de regeltjes die in een grijs verleden door de drie wijze heren Muller, Feith en Fruin zijn vastgesteld in hun *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, waardoor de archivaliek tot een kunde is geworden en niet de pretentie kan hebben een zelfstandige wetenschap te zijn?¹⁴

Inderdaad heeft het vroege verschijnen van de *Handleiding* ervoor gezorgd dat het wetenschappelijke debat over archiefwetenschap lange tijd niet veel verder gekomen is dan te zeggen hoe het moet. De *Handleiding* richt zich ook helemaal op reeds gevormde archieven. Het doctoraal college dat nu in Leiden wordt gegeven, heet echter zeer bewust archiefwetenschap en niet archiefkunde. Het is de bedoeling door te dringen tot de wetenschappelijke kern. Het onderzoekprogramma richt zich op de vraag hoe archieven worden gevormd en hoe ze daarna gebruikt worden. Ik richt me dus - anders dan collega Dekker die in Amsterdam hoogleraar archiefwetenschap is - niet op het door studenten laten inventariseren van archieven.

Allerlei historische fenomenen liggen aan de basis van vorming, selectie en gebruik van archieven. Tal van zaken kunnen daarbij een rol spelen. Denk bijvoorbeeld aan de invloed van kantoormodernisering in het begin van deze eeuw. Daarnaast analyseren studenten besluitvormingsprocessen en onderzoeken ze hoe de relatie is met de neerslag ervan in de archieven. Een voorbeeld is na te gaan hoe de verlening van een boekoctrooi precies in zijn werking. Het gehele besluitvormingsproces daaromheen wordt uiteengerafeld. Een andere mogelijkheid is het maken van bronnengidsen. Dan kan het gaan om een vraag als welke soorten gegevens vind je over bedrijven en bedrijfstakken in overheidsarchieven.

Wat beschouwt u de kern van de archivaliek?

Ik ben een aanhanger van de zogeheten functionele archiefwetenschap van Delmas. Het centrale begrip daarin is het verstaan van de bronnen in hun context. Daarbij richt je je op alle fasen van de levenscyclus van een archief. Interessant daarbij is dat onder mijn studenten niet alleen historici en kunsthistorici te vinden zijn, maar ook bijvoorbeeld een assyrioloog. Vroeger werden de oude kleitabletten allemaal stuk voor stuk beschreven zonder ook maar in enige vorm rekening te houden met de context waarin ze gevormd waren. Het mooie is dat ook in die wereld steeds meer belangstelling ontstaat voor de context waarin dergelijke tabletten gevormd zijn. De oude orde¹⁵ blijkt ook daar een steeds grotere rol te gaan spelen.

Muller, Feith en Fruin waarschuwen de lezer in de eerste zin van hun *Handleiding* voor de kleingeestigheid van het boek. Ik heb wel eens de indruk dat historici archivariissen als kleingeestig beschouwen juist omdat ze zich zo druk maken over vraagstukken (ik chargeer natuurlijk enigszins) als waar de grens ligt tussen bijvoorbeeld een pak en een omslag.

Zolang in Nederland in bijna ieder historisch boek de archivaris in het voorwoord wordt bedankt, maak ik me daar niet zo druk over. Iedere onderzoeker die weet dat het de archivaris is die de band met het verleden in stand houdt, prikt dat stoffige beeld moeiteloos door. Daarbij komt dat er voor studenten meestal een wereld opengaat wanneer ze via de colleges in aanraking komen met het vakgebied. De belangstelling voor de colleges is groot.

Natuurlijk komen we te spreken over de problematiek die zowel historici als archivariissen sinds enkele jaren bezighoudt, namelijk de ten gevolge van de groeiende hoeveelheid archiefmateriaal in samenhang met de verkorting van de overbrengingstermijn ontwikkelde methode om archieven te selecteren die vernietigd dan wel bewaard moeten blijven. Kunt u zich voorstellen dat historici, die u door uw hoogleraarschap hier in Leiden van zeer nabij meemaakt, zich bezorgd maken over de gevolgen van PIVOT voor toekomstige onderzoeksmogelijkheden en dan met name als het gaat om de verscheidenheid van het bronnenmateriaal?¹⁶

Gelukkig is de historicus voor de verscheidenheid van bronnenmateriaal niet alleen aangewezen op overheidsarchieven. Ik heb enige jaren geleden de discussie over selectie en vernietiging met betrekking tot de BVD-archieven (december 1990) zelf in de openbaarheid gebracht. In mijn ogen is het grote winstpunt van de afgelopen jaren, dat historisch Nederland zich voor deze problematiek is gaan interesseren. Vóór 1991 was het een *non-issue* bij historici. Nu is er erkenning dat selectie van archieven noodzakelijk is en buigen historici zich ook over de vraag *hoe* er dan geselecteerd moet worden. Daarbij is het heel belangrijk dat ook niet-contemporaine historici zich hiermee zijn gaan bezighouden. Historici zijn hierover in bredere kring gaan nadenken. Toch ben ik ervan overtuigd dat Klep, als representant van historisch Nederland, en Ketelaar, als vertegenwoordiger van het archief, binnen niet al te lange tijd tot een synthese komen waarin zowel recht gedaan wordt aan de context van de archieven waaruit geselecteerd wordt (de administratieve context, wie heeft het stuk gemaakt et cetera) als aan de informatiewaarde die het stuk heeft.

De discussie over de vernietiging van archieven is op dit ogenblik de belangrijkste discussie die binnen uw vakgebied speelt. Kan er gesproken worden van een serieus debat in de wetenschappelijke zin van het woord, waaraan zowel historici als archivariissen deelnemen?

Ik moet Klep complimenteren omdat hij het debat op wetenschappelijk niveau heeft getild, waardoor hier onderzoek naar gedaan kan worden. Ook in het buitenland gebeurt dat al. Zo is er bijvoorbeeld dringend onderzoek nodig naar steekproeven. Daar weten we nog veel te weinig van. Maar het wetenschappelijk niveau is pas zeer kort in de discussie aanwezig. Dat komt ook omdat de archiefwetenschap niet heeft kunnen gedijen buiten de universiteit. Dat heeft te maken met het feit dat je vanuit de archiefdienst de afstand niet kunt nemen die nodig is om op een andere manier naar het vak te kunnen kijken. Het universitaire klimaat is eigenlijk een voorwaarde voor contacten en bevruchting van ideeën.

Wat ik niet goed begrijp, is dat het lijkt alsof PIVOT is uitgegaan van de opvatting dat beleid en de uitvoering van dat beleid goed op elkaar zijn afgestemd en naadloos op elkaar aansluiten. Ieder organisatieonderdeel binnen de overheid heeft volgens die opvatting zijn eigen taken, die allemaal goed af te bakenen zijn. Pas nadat Bob de Graaff kritiek heeft uitgeoefend op het bestuurskundige model dat ten grondslag ligt aan PIVOT, komen er geluiden vanuit de archiefdienst dat op dat punt nog eens goed gestudeerd zou moeten worden. Is het niet uitermate vreemd dat archivariissen die juist zo de nadruk leggen op die context en voor een belangrijk deel toch ook historici zijn en dus door onderzoek bekend kunnen zijn met de wijze waarop beleid wordt gevoerd, uitgaan van zo'n naïef idee?¹⁷

PIVOT gaat uit van een model en het kenmerkende van een model is dat het een abstractie is van de werkelijkheid. Het gaat erom hoe je vat probeert te krijgen op het bestuursapparaat. Vervolgens moet je toetsen in hoeverre je model bruikbaar is in de reële situatie. En daarbij bestaat natuurlijk de kans dat het model aangepast moet worden. Dat gebeurt ook.

In het artikel 'Tegen de verdrukking in bloeit de geschiedenis' van 9 november 1991 in de *NRC* van de hand van Klein, als samenvatting van zijn jaarrede als voorzitter van het *Nederlands Historisch Genootschap*, doet de auteur een nogal harde aanval op de door het archiefwezen ingezette koers inzake de archiefvernietiging. Inmiddels bent u collega geworden van Klein en ik heb hierover twee vragen.

In de eerste plaats of u hierover met Klein nog weleens van gedachten heeft gewisseld? Ten tweede zegt u in een interview in het laatste nummer van het *Nederlands Archiefblad*,¹⁸ dat u weet dat Klein het stuk in ieder geval niet zelf heeft geschreven. Op welke gronden doet u deze uitspraak?

Het heeft de goede relatie die ik met collega Klein had en heb niet verstoord. Ja, hij heeft mij wel eens verteld dat hij die toespraak wel voor het NHG had gehouden, maar of ik nou werkelijk dacht dat hij die zelf had geschreven... Na mijn reactie in de *NRC* heeft Klein mij nog een hele aardige brief geschreven, die ik ook keurig beantwoord heb. Daarmee was de zaak recht getrokken.

In welke richting zal het vakgebied zich in de toekomst gaan ontwikkelen?

De toekomst van het vakgebied zal in hoge mate worden bepaald door de technische mogelijkheden. Er worden letterlijk en figuurlijk grenzen verlegd. Aan de ene kant gebeurt steeds meer in een Europese context. Onderzoek geschiedt op vele plekken en dit fenomeen zal steeds belangrijker worden. Aan de andere kant worden grenzen verlegd door de informatietechnologie, denk aan de ontwikkeling van allerlei netwerken. Maar er worden ook grenzen verlegd met betrekking tot andere wetenschappen. Politicologie en bestuurskunde willen tegenwoordig steeds vaker weten hoe informatie vastgelegd en gebruikt wordt. Met de computer zijn grotere mogelijkheden ontstaan voor gebruikers om bijvoorbeeld informatie uit te wisselen. Archiefwetenschap blijft echter nodig. De context van de documenten moet worden vastgelegd. Zo hebben archivariissen in de toekomstige ontwikkelingen met betrekking tot *electronic mail* veel meer te bieden dan bijvoorbeeld bibliothecarissen. Archivarissen is immers geleerd om in context te denken, bibliothecarissen niet.

In welke richting zullen de discussies zich in de toekomst toespitsen?

Eigenlijk is archiefwetenschappelijk gezien de grote invloed van de informatietechnologie op het vak voor zowel de archivaris als de historicus de tweede belangrijke discussie binnen het vakgebied (bijvoorbeeld, wat betekenen selectie en vernietiging als het gaat om een computerbestand?). Ik wens dan ook ten zeerste dat de historici zich meer gaan mengen in het debat over informatietechnologie. De historicus moet zich gaan realiseren hoe hij later om zal moeten en kunnen gaan met het nieuwe bronnenmateriaal. Het grote probleem daarbij is de context. Daarmee doel ik op de gehele besluitvormingsproblematiek. Hierin moet met name de deskundigheid van de archivariissen worden ingeroepen. Juist omdat zij de nadruk leggen op de context van de archiefvorming, zullen zij uitstekend met elektronische archieven om kunnen gaan.

Wanneer we ons beperken tot uw vakgebied, welke boeken en vakgenoten zijn dan uw favoriet en waarom?

Ik ben zeer onder de indruk van het werk van een aantal Amerikanen en Canadezen. Ik denk dan met name aan Cook, Terry Eastwood, Hugh Taylor en David Bearman.¹⁹ Zij zijn allen grote archiefwetenschappers, die zeer

F.C.J. Ketelaar

inspirerende publikaties hebben geschreven. Hetzelfde geldt voor de nieuwe belangstelling die zij aan de dag leggen voor het verwaarloosde aspect van de context. Dat staat weer volop in de belangstelling in de *new diplomatics*, een trend die overwaait naar Europa.

De tegenhanger van deze vraag is welke werken de plank naar uw mening volledig misslaan en welke collega's er in hun opvattingen volledig naast zitten?

Vanuit de archiefwetenschap is het gebruik van archieven in het algemeen sterk ondergewaardeerd. Ook dat begint in Noord-Amerika te veranderen. Een van mijn eigen Leidse projecten is een dergelijk 'onderzoek van archiefonderzoek', naar het voorbeeld van Noordamerikaanse *user studies*. Archiefwetenschappelijk verschijnt er in Nederland gewoon te weinig. Ik hoop op een goede samenwerking met de Vlaamse collega's. Wat betreft uw vraag vind ik dat er af en toe hogelijk misbruik wordt gemaakt van archiefbronnen in historische publikaties. Maar dat geldt niet alleen voor de gebruikers. Ook archivariissen maken vaak heuristische fouten door gebruik van bronnen waarvan zij toevallige kennis hebben, terwijl er elders andere bronnen zijn die veel beter geschikt zijn.

Noten:

1. H. Dijkstra en F.C.J. Ketelaar, *Brittenburg, raadsels rond een verdrongen ruïne* (Bussum 1965).
2. Zie hiervoor het interview met dr. J.L. van der Gouw in de *Haagsche Courant* van 30 mei 1968.
3. F.C.J. Ketelaar en A.G. van der Steur, 'Wetenschappelijke achterstand rijksarchiefwezen?', *Spiegel Historiaal* 3 (1968) 621-627.
4. Zie F.C.J. Ketelaar, 'Archiefwezen 1968-1988' in: P. Brood, ed., *Voor burger en bestuur. Twintig jaar Nederlands archiefwezen 1968-1988* (Hilversum 1988) 12-14.
5. Op 9 juni 1970 bood de raad het advies 'De rijksarchiefdienst, problemen, oplossingen, prioriteiten' aan de minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk aan.
6. F.C.J. Ketelaar, *Oude zakelijke rechten vroeger, nu en in de toekomst* (Zwolle 1978).
7. Ketelaar sprak zijn inaugurele rede op 22 oktober 1993 uit. F.C.J. Ketelaar, *Voorwerp van archiefwetenschap* (Leiden 1993).
8. Zie J.W.J.M. Bogaarts, *Planning van voorzieningen in de gezondheidszorg: rapport van een institutioneel onderzoek, 1945-1990* (Den Haag 1993).
9. *Nieuws van Archieven* 5 (1993) 30.

10. Bogaarts, *Gezondheidszorg*, voorwoord.
11. P.W. Klein, 'Tegen de verdrukking in bloeit de geschiedenis', *NRC*, 9 november 1991; *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 106 (1991) 680.
12. Voor andere verontruste geluiden met betrekking tot de voorgenomen nieuwe selectiemethode zie: A.H. Huussen, 'Geschiedschrijving, archieven en vernietiging', *Nederlands Archievenblad* 95 (1991) 304-307, P.M.M. Klep, *Archieven bewaren: cultureel investeren in de toekomst* (Nijmegen en Den Haag 1992, nota opgesteld ten behoeve van de Rijkscommissie voor de Archieven). Op 24 september 1993 organiseerde het *Nederlands Historisch Genootschap* een symposium over selectie en vernietiging van archiefmateriaal. De teksten van de bijdragen zijn gepubliceerd in *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 108.4 (1993). Het *Nederlands Archievenblad* 98.1 (1994) heeft een themanummer aan archiefselectie en -vernietiging gewijd.
13. Klep, *Archieven bewaren*.
14. S. Muller Fz, J.A. Feith en R. Fruin Th.Az, *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven* (Groningen 1898).
15. Het begrip 'oude orde' neemt in de archivaliek een belangrijke plaats in. In de *Handleiding*, pagina 36-37 wordt dit begrip uit de doeken gedaan. 'Bij de ordening van een archief behoort (...) voor alles zooveel doenlijk de oorspronkelijke orde te worden hersteld', niet omdat die oorspronkelijke orde per definitie de beste is, maar omdat 'die oude orde in den regel gevormd is overeenkomstig de behoeften der oude organisatie en daarmee nauw samenhangt. Wil men die oude organisatie leeren kennen, - en hoe kan men een archief beschrijven, zoo men de organisatie van de corporatie niet kent, waaraan het zijn ontstaan dankt? - dan heeft men voor alles de inrichting van het archief, zooals het zich heeft gevormd en vervormd, toen het nog een levend organisme was, te bestudeeren'. Het is dus, aldus Ketelaar, belangrijk om die context te kennen om de documenten die deel van het archief uitmaken, op hun waarde te kunnen schatten.
16. PIVOT staat voor Project Invoering Verkorting Overbrengings Termijn. Voor enige achtergrondinformatie hierover zie de paragraaf PIVOT aan het begin van deze bijdrage.
17. Bob de Graaff, 'Archiefselectie: een zaak van meer dan alleen beleid', *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 108 (1993) 754-763.
18. A. Netiv, 'De dynamiek van een dynamische discussie. Terugblik op het "nieuwe" debat over selectie en vernietiging', *Nederlands Archievenblad* 98 (1994) 9.
19. Studies van Bearman, Cook, Eastwood en Taylor verschenen o.a. in de tijdschriften *Archivaria* (Canada), *Archives and Manuscripts* (Australia), *The American Archivist* en *Archives and Museums Information* (USA). Een aantal is opgenomen in bundels: B.L. Craig, ed., *The archival imagination. Essays in honour of Hugh A. Taylor* (Ottawa 1992); T. Nesmith, ed., *Canadian archival studies and the rediscovery of provenance* (London 1993); D. Bearman, *Electronic evidence: strategies for managing records in contemporary organizations* (Pittsburgh 1994); D. Bearman, 'Archival methods', *Archives and Museum Informatics Technical report* 3 (1989).